

ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Висвітлено роль інформаційної відкритості в діяльності страхових компаній. Теоретично обґрунтовано значимість розкриття інформації про діяльність і стан страховиків. Наведено результати досліджень щодо практики розкриття такої інформації на українському страховому ринку. Проаналізовано результати рейтингування страхових компаній стосовно рівня розкриття ними інформації. Визначено нормативні документи, що регулюють діяльність страховиків у аспекті інформаційної відкритості та сформовано рекомендації до її вдосконалення.

Ключові слова: страхові компанії, інформаційна відкритість (транспарентність), асиметрія інформації, рівень розкриття інформації.

Постановка проблеми. Потреба в розкритті інформації для прийняття ефективних фінансових рішень визначається логікою сучасних економічних процесів: учасники прагнуть зменшити ризик асиметрії інформації щодо об'єктів вкладень. Відкритість інформації інститутів фінансового ринку надзвичайно важливо, адже вона дає змогу зміцнити довіру підприємств і населення, підвищити їх роль і значимість як інструмента фінансового добробуту та цивілізованого захисту, сприяє здійсненню клієнтами усвідомленого вибору серед великої кількості різних фінансових інститутів.

Страхова діяльність у сфері функціонування небанківського фінансового сектору займає значну частку, адже активи страхових компаній складають четверту частину сукупних активів небанківських фінансових інститутів. Саме тому розкриття інформації про діяльність страхових компаній дуже актуальне у сучасних умовах, адже транспарентність у страхуванні - важлива складова процесу залучення інвестицій і новітніх технологій у страховий ринок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інформаційної відкритості інститутів фінансового ринку вивчалися багатьма закордонними вченими - економістами-практиками, зокрема Т. Вишванас, Д. Даймонд, Д. Кауфман та іншими. Дослідженням питань рейтингування страховиків займалися М. Александрова, В. Базилевич, С. Осадець, Л. Шірінян, Н. Ткаченко та інші. Системне дослідження інформаційної відкритості інститутів небанківського сектора загалом, було проведено О. Гладчук і С. Кучерівською, в результаті якого виявлено, що транспарентність даних інститутів в Україні знаходиться на незадовільному рівні і потребує низки значних удосконалень.

Виділення розв'язаних раніше частин загальної проблеми. Інформаційна відкритість страхових компаній в Україні недостатньо висвітлюється у працях вітчизняних науковців, а саме науковий погляд на дану проблему дуже потрібний для розвитку ефективного та конкурентоспроможного сучасного страхового ринку.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження інформаційної відкритості функціонування вітчизняних страхових компаній, виявлення недоліків і здійснення рекомендацій, щодо підвищення транспарентності сучасного страхового ринку України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Протягом останніх десятиріч значно розширилось застосування поняття «безпека». Проблеми безпеки є предметом підвищеної уваги вчених, політиків, суспільних діячів. І це не є випадково, а пояснюється особливостями теперішнього стану розвитку суспільства. Ще в середині 80-х років минулого століття виникла нова соціологічна теорія, згідно з якою в останню третину ХХ ст. людство увійшло до нової фази свого розвитку - суспільство ризику. Її підтримали ряд зарубіжних і вітчизняних спеціалістів у галузі ризику, вважаючи, що наступним етапом буде суспільство управління ризиком [1; с.13]. Звичайно ж, що управління ризиком і формування безпеки неможливе без використання адекватної, вчасної, повної, якісної та надійної інформації. Саме тому транспарентність усіх фінансових інститутів загалом, і страхових компаній зокрема, є надзвичайно актуальною проблемою не лише в Україні, а й в світі.

Необхідність розкриття інформації страховиками для прийняття ефективних фінансових рішень страхувальниками, визначається сутністю сучасних економічних процесів: страхувальники прагнуть зменшити ризик асиметрії інформації для того, щоб правильно, відповідно до своїх потреб, обрати необхідну страхову компанію. Інформаційна асиметрія виникає внаслідок агентських відносин, адже різні групи клієнтів можуть володіти або лише публічною, або ще й приватною інформацією.

Асиметрія інформації породжує два істотних ризики: ризик несприятливого вибору та моральний ризик. Перший ризик пов'язаний із тим, що клієнти страхових компаній в умовах браку інформації можуть вибрати не оптимальну для своїх потреб компанію. Другий ризик характеризується тим, що акумульовані внески можуть бути використані не найліпше для клієнтів

(тобто повністю чи частково не в їх інтересах). Одним із важливих і ефективних способів зниження ризиків асиметрії інформації є надання необхідної інформації зацікавленим особам. Ряд досліджень указує на те, що зменшення асиметрії інформації (через розкриття потрібної інформації) сприяє підвищенню ліквідності, попиту та зниження ціни капіталу [2]. До того ж компанії з вищим рівнем розкриття інформації мають більшу капіталізацію, частку вкладів інвестиційних інвесторів і менший спред між ціною купівлі і продажу акціта компанії [3].

На нашу думку, важливий факт існування оберненої залежності між рівнем розкриття інформації та вартістю інвестиційних ресурсів, оскільки доведено, що при підвищенні компанією рівня інформаційної відкритості зменшується і вартість інвестиційних ресурсів. Саме ця залежність і виступає основним економічним стимулом підвищення інформаційної прозорості страхових компаній. Іншим стимулом є законодавче зобов'язання надавати власникам та менеджерами компаній повну та достовірну інформацію.

На основі підходу Т. Вишванас і Д. Кауфмана інформаційна прозорість (транспарентність) визначається як інституціональна відкритість, яка у випадку страхових компаній дає змогу його клієнтам мати всю необхідну інформацію щодо зберігання та вкладання їх внесків, а також безпосередньо про діяльність та власників обраної компанії [4].

Одним із найважливіших факторів, що перешкоджають адекватному розвитку вітчизняного страхового ринку, є невисокий рівень інформаційної відкритості в діяльності його професійних учасників. Незважаючи на те, що багато керівників страхових компаній уже усвідомили важливість інформаційної відкритості й готові надавати інформацію клієнтам та інвесторам, на жаль, процеси перерозподілу власності змушують менеджмент страхових компаній дуже обережно підходити до цього питання.

Дуже часто, не маючи вичерпних і надійних даних про стан страховика, особливо про його реальну платоспроможність, потенційні страхувальники утримуються від укладання договорів страхування. Акціонери теж не завжди мають можливість правильно оцінити ризики та оптимально побудувати відносини з менеджментом компаній. Усе це створює серйозні перешкоди на шляху до активізації як страхових, так і інвестиційних процесів, що породжує недовіру населення. Найпростішим, але не обов'язково найбільш адекватним способом отримання інформації про стан справ конкретного страховика, є рейтинги, які досить часто в Україні проводяться на замовлення самих страховиків. Сьогодні в Україні рейтинг вітчизняним страховикам присвоюють такі рейтингові агентства як Кредит-Рейтинг, Експерт-рейтинг, Рюрик, ІВІ-рейтинг та інші. В основі методик проведення рейтингів лежать досить узагальнюючі показники,

які не демонструють реального стану справ страховиків.

З метою підвищення інформаційної відкритості фінансових інститутів державними регуляторами, міжнародними фінансовими інститутами ведеться робота із розробки стандартів добровільного розкриття інформації (для прикладу, міжнародна рейтингова компанія «Standard&Poog's» регулярно оцінює інформаційну прозорість найбільших компаній світу, а також в Україні започаткувала дослідження інформаційної прозорості найбільших українських банків та страхових компаній).

Дуже багато проблем сучасного страхового ринку в Україні пов'язано з інформаційною відкритістю вітчизняних страхових компаній. За висновками рейтингового агентства «Standard&Poog's», вітчизняні страховики не розуміють, що таке розкриття фінансової інформації і не вміють застосовувати його з метою поліпшення збуту страхових послуг. Причиною такої ситуації частково є відсутність законодавчо закріплених стандартів розкриття інформації, а частково і небажання власників страхових компаній розголошувати всі свої «таємниці».

Наприклад, у рейтинг відкритості від «Стандарт-Рейтинг» за 2011 рік (новіших даних на цей час не має) потрапило більше 50 компаній, валовий обсяг бізнесу яких за перший квартал 2011 року склав більше ніж 5 млн. грн., за винятком компаній, які вважають «схемними». Оцінка транспарентності страховиків здійснювалась за такими факторами: розкриття регулярної інформації перед ДКЦПФР, розкриття особливої інформації перед ДКЦПФР, наявність правопорушень перед ДКЦПФР, достовірність даних про кінцевих власників, якість регулярної інформації (річних звітів) на веб-сайті, повнота новин про компанію на веб-сайті та доступ до звітності акціонерів. Кожен фактор оцінювався від 1 до 3 балів із використанням коригуючих коефіцієнтів.

У результаті проведеного рейтингування агентство визначило такі головні недоліки при розкритті інформації вітчизняними страховиками:

1) жодна страхова компанія не розкрила свою річну звітність достойно, повно та якісно, а надавали інформацію більш рекламного характеру, що не повністю характеризувало реальний стан справ в компанії (з 56 компаній 15 взагалі не подали жодного річного звіту на свої сайти, що свідчить про неповагу менеджменту компанії до страхувальників);

2) регулярна й особлива інформація перед ДКЦПФР розкривалась також погано, допускалися значні пробіли в її наданні, а також надавалася вона чисто формально без відповідних роз'яснень;

3) страховики не слідували про достовірність даних про кінцевих власників, тільки декілька компаній, в основному зі стовідсотковим іноземним капіталом надавали повну та детальну інформацію про власників і навіть надавали їх публічну звітність. Часткова або повна нетранспарентність кінцевих власників спостерігалась у 38 компаній, що свідчить про

небезпечні тенденції на вітчизняному страховому ринку;

4) 17 із 50 компаній проявили нульову інформаційну відкритість, тобто їх корпоративні сайти не містили жодних новин про діяльність, а значить їх прес-служби були паралізовані, що слугує ознакою поганого фінансового стану, як і затримка публікації регулярної звітності перед регулятором [5].

Отже, за результатами рейтингу агентство зробило висновки, що тільки у перших 25 страховиків рівень розкриття інформації можна визначити задовільним, а от ідеального страховика з позиції розкриття інформації не було знайдено.

Рівень розкриття інформації на страховому ринку досяг свого мінімуму за попередні п'ять років, що безумовно було спричинено наслідками світової економічної кризи. Система розкриття інформації потребує жорсткого регулювання як зі сторони державного регулятора так і зі сторони саморегулювних організацій, що діють на страховому ринку, для того, щоб страхувальники мали змогу отримувати реальну інформацію про страхові компанії [6 ; с.126-127].

Причинами низької транспарентності вітчизняного страхового ринку, на нашу думку, є:

- по-перше, для менеджерів страхової компанії інформаційна відкритість зменшує поле для маневрів, збільшує фінансові і часові витрати;

- по-друге, багато страховиків не зацікавлені в інформаційній відкритості ні стосовно статутного капіталу (який може складатися з низьколіквідних активів), ні стосовно суттєвих фактів діяльності (часто пов'язаної з схемним бізнесом), ні по відношенню до оплати праці менеджерів, що здійснюється «чорною готівкою»;

- по-третє, не сприяє збільшенню інформаційної відкритості відсутність жорстких законодавчих вимог і стандартів;

- по-четверте, порівняно невисокий рівень попиту на інформацію про страховиків зі сторони страхувальників, особливо фізичних осіб, для яких, на жаль, ціна страхової послуги важливіша, ніж її якість.

Однією із найбільших саморегулювних організацій страхового сектору в Україні є Ліга страхових організацій України, яка також відіграє важливу роль у підвищенні інформаційної відкритості функціонування страхових компаній. Вона була одним із ініціаторів проекту «Відкрите страхування», який почав проводитись із 2006 року. Даний проект пропагує надання інформації в розширеному вигляді, враховуючи дані про власників компанії та їх частки в капіталі, структуру управління організації, біографічні довідки про членів спостережних і виконавчих органів, інформація про фактори ризиків і наявність в компанії надійної системи управління ризиками, внутрішнього контролю й аудиту. Важливим питанням проекту є захист прав споживачів, забезпечення їх пріоритетного значення в діяльності компанії. А споживачам страхових послуг така практика дає можливість адекватно оцінити стан страхової компанії та

віддати перевагу найбільш надійним із них. У 2011 році даний проект було вдосконалено для лайфових страховиків та доповнено додатковими показниками, що стосуються безпосередньо діяльності компанії та показниками, які цікавлять клієнтів [7].

Дирекатива Європейської комісії про заснування та ведення бізнесу страхування та перестраховування, яку ще називають директивою про платоспроможність Solvency II та перехід вітчизняного страхового ринку на міжнародні стандарти фінансової звітності також сприятиме збільшенню інформаційної відкритості страховиків та дасть реальне розуміння фінансового стану страхових компаній, що буде сприяти як поліпшенню захисту інтересів страхувальників, так і розвитку ринку в цілому. Оскільки ситуація, яка існує на сьогодні на страховому ринку України, показує, що фінансова звітність страховиків часто не відображає реального стану справ компаній і не дозволяє клієнтам, регулятору та потенційним інвесторам оцінити надійність і фінансову стійкість страхової компанії.

Дана директива передбачає застосування трирівневої системи оцінки платоспроможності страховиків, тобто вимоги стосовно оцінки достатності капіталу з урахуванням ризиків (рівень 1), вимоги щодо здійснення нагляду з урахуванням ризиків (рівень 2) і розкриття інформації учасникам ринку (рівень 3).

Останній рівень вимагає розкривати інформацію про достатність капіталу страхових компаній учасникам ринку, таким як власники цінних паперів, власники боргових зобов'язань, перестраховики та великі комерційні покупці страхових продуктів. Інформація, що підлягає розкриттю, може бути розподілена на три категорії:

- 1) показники фінансового стану та діяльності, включаючи звіти компанії про доходи, баланс і грошові потоки;

- 2) інформація про профіль ризику, включаючи рівень ризику та диверсифікацію портфеля, наприклад сума під ризиком і перевірки портфеля «під навантаженням»;

- 3) інформація, що невизначена у попередніх категоріях, включаючи аналіз чутливості до величини параметру ризику та порівняння результатів із попередніми розрахунками.

Директива Solvency II вимагатиме створення та зміцнення головних функцій страхових компаній, включаючи управління ризиками, актуарний, внутрішній аудит, а також внутрішній контроль і дисципліну дотримання законодавства. Дана директива матиме також важливі наслідки для розвитку інформаційних систем на підтримку моделювання потреб капіталу з урахуванням ризиків, як того вимагає рівень 1; оцінки ринкових ризиків, кредитних ризиків, ризиків, пов'язаних зі страхуванням життя, здоров'я, а також зі страхуванням, не пов'язаним зі страхуванням життя, як того вимагає рівень 2, та вимог щодо звітності, які передбачаються рівнем 3 [8].

Міжнародні стандарти фінансової звітності передбачають прозорість і відкритість фінансової

інформації компанії, демонструють більш реальну інформацію щодо активів, за окремими видами страхування та їх прибутковості, надають більше аналітики та можливості оцінити реальну вартість бізнесу, трансформація української звітності в міжнародну сприятиме співпраці українських компаній з міжнародним страховим ринком.

Перехід вітчизняного страхового ринку на міжнародні стандарти фінансової звітності дасть реальне розуміння фінансового стану страхових компаній, що буде сприяти як захисту інтересів страхувальників, так і розвитку ринку в цілому. Ситуація, яка існує на сьогодні на страховому ринку України, показує, що фінансова звітність страховиків часто не відображає реального стану справ компаній, і не дозволяє клієнтам, Нацфінпослуг і потенційним інвесторам оцінити надійність та стабільність страхової компанії.

У результаті зусиль Нацфінпослуг і гравців ринку щодо захисту клієнтів страхові компанії не мають значного ефекту, тому перехід на міжнародну систему фінансової звітності, основна перевага якої – прозорість і відкритість фінансової інформації, – це абсолютна необхідність для інтересів страхувальників.

Нині в Україні недостатньо фахівців, які можуть трансформувати українську звітність до міжнародних стандартів, не вистачає також аудиторів, які зможуть провести ревізію переходу на нові стандарти; крім того, не кожна страхова компанія має необхідну для даного процесу систему програмного забезпечення. З іншого боку, багато страхових компаній побоюються розкриття їх реального фінансового стану: у разі переходу на міжнародні стандарти їх основні кошти будуть переоцінені за реальною ринковою вартістю, що істотно скоротить розмір активів і фінансовий результат більшості гравців страхового ринку. До того ж цей перехід збільшить витрати страхової компанії, оскільки значно зміниться амортизація, доведеться формувати додаткові резерви, яких на сьогодні у більшості страхових компаній немає. Як результат, при переході на міжнародні стандарти рейтинги страхових компаній за активами, прибутком, резервами і т.д. дуже зміняться, а капіталізація всього страхового ринку значно скоротиться.

Водночас перехід на міжнародні стандарти покаже реальний стан українського страхового ринку та сприятиме його подальшій корекції, а також дасть можливість залучити інвесторів, які, побачивши чітку структуру страхових компаній та реальні фінансові показники, зможуть точно прорахувати свої ризики, що сприятиме активнішим крокам міжнародних партнерів у напрямку українського ринку.

Отже, необхідне удосконалення державної політики щодо розкриття інформації страховиками, що має підвищити прозорість щодо характеру та локалізації ризиків та сприяти поліпшенню управління системною ліквідністю страховиків. Це зменшить вплив ринкових збуджень, сприятиме спокійному й ефективному функціонуванню страхового ринку, оскільки учасники ринку, які

регулярно отримують інформацію, менше піддаються паніці при появі негативної інформації.

Саме тому Нацфінпослуг для поліпшення інформаційної відкритості інститутів небанківського сектора загалом, і страхових компаній, зокрема, розроблено такі нормативні документи: Концепцію запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Концепцію Державної цільової соціальної програми інформування громадськості про діяльність небанківських фінансових установ і ризики та переваги, пов'язані з наданням ними фінансових послуг [9,10].

Відповідно до Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами, загальними вимогами для страховиків з боку Нацфінпослуг у розрізі розкриття інформації є:

- розкриття достатньої та достовірної інформації клієнтам, власникам страхової компанії та безпосередньо Нацфінпослуг;
- обов'язкове оприлюднення інформації щодо фінансових результатів діяльності страхових компаній, включаючи аналітичну інформацію про оцінку ризиків;
- обов'язкове оприлюднення інформації щодо системи внутрішнього управління та розкриття інформації про систему управління ризиками;
- обов'язкове затвердження на внутрішньому рівні компанії відповідного Положення щодо політики розкриття інформації [9].

Зазначеними Концептуальними засадами запровадження політики щодо розкриття інформації небанківськими фінансовими установами має бути встановлення Нацфінпослуг Мінімальних стандартів розкриття інформації з обов'язковими вимогами до формату, специфіки, періодичності та мети розкриття інформації відповідно до кожного окремого сектору небанківських фінансових послуг.

Дуже важливою інформаційною відкритістю страхових компаній стає з погляду захисту прав споживачів страхових послуг, їх поінформованості про можливі ризики. Це знайшло своє відображення у Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України №1026-р від 03.09.2009 р.

Значною проблемою є недосконалість законодавства в частині обсягу та порядку обов'язкового розкриття інформації страховими компаніями, встановлення вимог до належного інформування клієнтів перед укладенням договорів та до достовірності інформації, що міститься у рекламі компаній [10].

Висновки. Отже, повне, якісне та своєчасне розкриття інформації в діяльності страхових компаній є важливим елементом взаємовідносин учасників страхового ринку і має зменшувати асиметрію інформації та пов'язані ризики. Разом із тим вітчизняна практика продемонструвала дуже низький рівень розкриття інформації

страховиками. Варто також виокремити проблему своєчасності оприлюднення інформації, оскільки у великої кількості страхових компаній інтернет-ресурси не оновлюються тривалий час, а саме вони є основним джерелом інформації для сучасних клієнтів.

Наявна система розкриття інформації за вимогами Нацфінпослуг про діяльність страхових компаній не створює достатнього рівня інформаційного забезпечення. Інформація, що подається до Нацфінпослуг, розкривається лише в узагальненому вигляді зведених показників про діяльність усіх учасників страхового ринку. Обов'язкове надання інформації про результати діяльності кожної компанії відбувається відповідно

до вимог законодавства один раз на рік, до 1 червня року, наступного за звітним (тобто більш як на п'ять місяців пізніше за дату виникнення цієї інформації). Тому дані відомості малоінформативні та застарілими для прийняття рішень клієнтами страхових компаній.

З огляду на зазначене, вважаємо, що Нацфінпослуг і саморегулівні організації страхового ринку повинні розробити і впровадити певний стандарт добровільного розкриття необхідної та значимої інформації для всіх учасників страхового ринку. Стандарти мають стосуватися змісту важливої інформації, форми та термінів її оприлюднення.

Список літератури

1. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства / [І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко] – Львів, 2011. – 380 с.
2. Diamond D., Verrecchia R. Disclosure liquidity and the cost of capital // Journal of Finance. – 1991. – Vol.46. – P. 1325 – 1360.
3. Chang M., D'Anna G., Watson I., Wee M. Does disclosure quality via investor relations affect information asymmetry? // Australian Journal of Management. – 2008. – Vol. 33, Issue 2. – P. 375-390.
4. Vishwanath T, Kauffman D. Toward transparency: new approaches and their applications to financial markets // The World Bank Research Observer. – 2001. - Vol. 16. – P. 41-57.
5. Прочь от информационного вакуума. Итоги рейтинга открытости страховщиков. / Рейтинговое агентство «Стандарт-Рейтинг» // Україна Бізнес Ревю. – 12.09.2012 - № 36 (11) – С. 5.
6. Гладчук О.М. Інформаційна відкритість небанківських фінансових інститутів в Україні / О. М. Гладчук, С. С. Кучерівська // Економічний простір. – 2013. – №9. – С. 120-131
7. Інформаційний сайт Ліги страхових організацій України: інформація про проект «Відкрите страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uainsur.com.ua>.
8. Директива Європейської комісії про заснування та ведення бізнесу страхування та перестраховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
9. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
10. Концепція Державної цільової соціальної програми інформування громадськості про діяльність небанківських фінансових установ і ризики та переваги, пов'язані з наданням ними фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.

Анотація

Ольга Гладчук

ИНФОРМАЦИОННАЯ ОТКРИТОСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНЕ

Изучена роль информационной открытости в деятельности страховых компаний. Теоретически обосновано значимость раскрытия информации о деятельности и состоянии страховщиков. Наведены результаты исследований практики раскрытия такой информации на украинском страховом рынке. В статье проанализированы результаты рейтингования страховых компаний по уровню раскрытия ими информации. Определены нормативные документы, регулирующие деятельность страховщиков в аспекте информационной открытости и сформированы рекомендации касающиеся ее совершенствования.

Ключевые слова: страховые компании, информационная открытость (транспарентность), асимметрия информации, уровень раскрытия информации.

Summary

Olga Gladchuk

INFORMATION TRANSPARENCY OF INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

The article is devoted to explanation of the transparency role in the activity of insurance companies. The significance of transparency and disclosure for the information about the activity of insurance companies is theoretically explained. The results of research about disclosure of such information at the Ukrainian insurance market are given. The results of insurance companies ranking accordingly to the level of their information disclosure are analysed in the article. Main regulations which govern the activities of insurance companies in the field of information transparency are defined, and the recommendations for its improvement are formed.

Keywords: insurance companies, information transparency, information asymmetry, level of information transparency.